

ИЗЛОЖБА

Според Боцев, временската рамка во кои се појавуваат овие обичаи најчесто се поврзува со критичниот момент на смената на старата со новата година, зимскиот солстициум и конечното зголемување на денот, смената на годишните времиња и повторниот почеток на обработка на земјата.

Обичаи со маски има и за време на специјални пригоди, како што се, иницијациите - свадбите и сунетите и во време на кризи, како што е, сушата. Во зависност од тоа кога и за која пригода се изведуваат, овие обичаи носат различни имиња.

Пишува: Милева ЛАЗОВА

"СУРВА, СУРВА ГОДИНА" ВО МУЗЕЈ

ОБИЧАИТЕ СО М НА АНТИЧКИТЕ Б

Во Музејот на Македонија беше отворена изложба "Сурва, сурва година" на која се презентирани фотографии од обичаи со маски, изведувани низ Македонија, како и маски и други реквизити користени во таа пригода.

Изложбата се реализираше во пресрет на празникот Василица, кога се изведуваат овие обичаи, чија цел е да обезбедат плодност и берикет во текот на целата година.

Отворањето беше проследено со учество на група василичари од тетовското село Рогачево, кои го изведоа василичарскиот обичај.

Автор на концепцијата за изложбата е Владимир Боцев, кустос-советник во Етнологскиот оддел во Музејот на Македонија.

Некои етнологи обичаите со маски ги поврзуваат со култот на предците, култот на умрените, односно овие обичаи и верувања ги поврзуваат со инкарнацијата на душите на мртвите предци кои, според народното верување, еднаш годишно ги посетуваат живите потомци. Други, пак, во денешните обичаи со маски гледаат континуитет на античките баханалии и дионизии, а подоцна и на византиските анастенарии и брумалии. Трети се на мислење дека обичаите со маски имаат тракиски и антички корени. Како што објаснува Боцев, маската во

**Бадни коња на пазара,
купи риба, осоли се,
пивни винце, опи се,
сркни каша, попари се.
"Оваа песна ја пееле Бадњаците пред секоја куќа. Едно дете
ќе се облечело во селско, преоблечено во женско, Бадњица".**

Љубе Тасевски, роден 1932 г. с. Једоарце, Тетовско

НА МАКЕДОНИЈА

АСКИ - КОНТИНУИТЕТ АХАНАЛИИ И ДИОНИЗИИ

"Само маж излегува да ги дарува Бабарите, жена не. Зборуваат безобразно, во жените се туркаат, ќе ги галат, зборуваат штогоде".

Аница Николоска, родена 1933 г. с. Стругово, Демирхисарско

обичаите кај Македонците се појавува периодично и тоа во календарските обичаи - Божикните празници, особено за време на т.н. некрстени денови - на Божик, Василица и Водици, пред и по започнувањето на Велигденските пости - Прочка, вториот и третиот ден на Велигден, Гурѓовден, селските слави.

"Современите истражувања - вели Боцев - покажуваат дека обичаите со маски можат да се карактеризираат како постојан и динамичен процес на културата, кој живее, трае и се менува во согласност со потребите на општествено-политичките процеси во одредени средини. Бројот на учесниците во овие обичаи е различен од три нагоре, исклучително мажи, кои изведуваат разни обреди кои директно се поврзани со магијата за плодност, а се однесуваат на човекот и на аграрот.

Има различни сценарија за изведување на овие обичаи: селска свадба, орање, умирање и оживување, камила, мечкар и мечка и слично".

Во изведувањето на обичаите со маски најчесто се застапени зооморфните, антропоморфните и антропозооморфните маски.

"Зооморфна маска - објаснува Боцев - е, на пример, Бамбурец кој се сретнува во с. Ратево, Малешево. Бамбурецот на себе има голем број овчи кожи и делува грандиозно. На главата има кожа со

отвори за очите и устата, комбинирана со пердуви од кокошка и рогови од говедо. На половината има закачено звонци и клопотарци, а во рацете имаат црnilo со кое ги мачкаат девојките по лицето. Потоа камилата е маска која ја сочинуваат две лица покриени со кожа или со чаршав. Едниот од нив на стап

носи череп од крава или од вол, каков што е примерот во леринското село Врбени, додека во Порече се носела дрвена глава со подвижна вилица.

Бабар од Битола, со крзно од коза од главата до петите. На половината со звонци и клопотарци, а во рацете дрвена сабја со која се 'бори' со бабарите од другите групи. Обичајот е изведувач од Ромите - 'Гупците' во Битола".

Во антрополоморфни маски спаѓа маската Мечкар, која е употребувана од касапите во Прилеп. Тие се облемуваат во кожа од овци со крзното еднавнор, со звонци и клопотарци на половината и на нозете, лицето се покрива со ткаенина, најчесто црна, со отвори за очите, устата и носот, на која се наредени низи од монистра и лскавци, на главата се става кожа од овца со крзното еднавнор, а некои ставаат и рогови од вол.

"Во Порече се преправале во Камила, која била составена од двајца, врзани со задниците еден до друг, покриени со овчи кожи, да не им се гледа ништо и оделе четириношки. На нив јавал Арап исцрнет во лицето и со мустаци и брада од црна волна, со заби од кромид, на главата носел превртена капа со крзното еднавнор, бил облечен во стара искината носија, преку рамото имал префрлено низи од пиперки и кромид, во рацете држел стап, опинците му биле изврзани со слама, а на појасот имал кубури", истакна Боцев.

Како што понатаму наведува Боцев, антропоморфна маска е дедо - старец, исцрнет во лицето со саги, брада и мустаци од волна и коноп, облечен во овчарска наметка со грпка од слама на грбот, со звонци и клопотарци на половината и со голем стап во рацете. Во Овче Поле оваа маска е наречена Чачо, во Тиквеш Џоломар, во Скопско Старец и Орач, а во Битолско и во Демирхисарско Бабар. Потоа баба, облечена во

"На Василица оделе Василичари, со мечка, Мечкари. Од Дуње иделе овде, а нашите во Дуње. Се сретнале на еден рид, Гробо, се испотепале и се утепале неколку души. Од тогаш престанале да идат од едно во друго село".

Рампо Славески, роден 1915 г. с. Беловодица, Прилепско

народна носија за постара жена, подгравена, со исцрнето лице или темен превез преку него, со фурка и вретено во рацете, а во регионот Тиквеш со торба преку рамото полна со пепел. Па, орвана или неморална жена, облечена во женска народна носија, со китка на главата, нацрвено лице. За време на изведување на обичајот карактеристично е нејзиното слободно однесување. Невеста, облечена во невестинска носија, со нацрвени усни и образи, во Скопско бремена или со "дете" в раце, качена на магарица. Во поново време

невестата се облемува во бело, а во регионот Тиквеш таа има маска на лицето од бело платно со карикатурно исцртани очи, образи и усни, со стап во рацете. Зет, облечен во зетовска народна носија со патерица во рацете, придружник на невестата. Во струшкиот регион тој е чист, педантен и достоинствено шета со невестата, додека во Скопско тој бил исцрнет со црnilo по лицето, во устата имал заби од кромид, мустаци од коноп, на главата носел превртена капа и бил качен на магаре и така ја придружувал невестата.

Како резултат на промените кои ги доживуваат обичаите со маски со текот на времето, се појавуваат ликови кои се надвор од традиционалната основа на обичајот. Поп, облечен во мантија, со исцрнето лице, шапка на главата, еван-

гелие и кандило - најчесто лејка во рацете. Доктор, облечен во бел мантил. Полицаец и војник во униформи и сл. "Циган и циганка" облечени во црни алишта, обично со дете на грбот.

Во маскираните групи, кои го изведуваат обичајот застапени се ликови кои изведуваат, изведувале одредено драмско дејство.